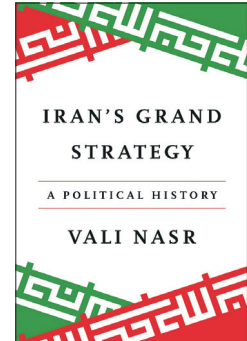

Vali Nasr:

Iran's Grand Strategy – A Political History

(Princetown, Princeton University Press, 2025. ISBN: 9780691268927;
ISBN 9780691268934 (ebook); <https://doi.org/10.2307/jj.22247035>)

DOI 10.17047/HADTUD.2026.36.1.149

A szerzőről

Vali Nasr a Johns Hopkins Egyetem School of Advanced International Studies (SAIS) Majid Khadduri nemzetközi ügyek és közel-keleti tanulmányok professzora, továbbá a Center for Strategic and International Studies (CSIS) közel-keleti programjának külső tanácsadója.¹ Számos rangos kutatói és szakmai elismerése mellett a Johns Hopkins Egyetem SAIS nyolcadik dékánja, illetve 2009 és 2011 között Richard Holbrooke nagykövet, az Egyesült Államok afganisztáni és pakisztáni különmegbízottjának vezető tanácsadója volt. Barack Obama elnök szíriai ügyekért felelős tanácsadójaként is szolgált 2012-ben, akadémiai nagyságát ezen felül pedig tükrözi, hogy nyolc könyv egyedüli, illetve egy könyv és számos egyéb nívós publikáció társszerzője. Egyik műve, a 2006-os *The Shia Revival – How Conflicts within Islam Will Shape the Future* a *New York Times* bestsellere is volt.²

A könyvről

Legújabb, a Princeton University Press által 2025. májusában kiadott, *Iran's Grand Strategy – A Political History* című könyvében a szerző az iráni nagystratégia alakulását vizsgálta az Iszlám Köztársaság politikai viszonyainak tükrében. A könyv betekintést nyújt az Iráni Iszlám Köztársaság 47 éves történelmének keresztül annak védelmi stratégiájának alakulásába. Górcső alá veszi a változásokat ösztönző erőket, védelempolitikai és nemzetközi vonatkozásait, illetve a fokozódó problémákat. Az iráni nagystratégiát az ellenállás stratégiájából eredezteti, amely nem csak az ország katonai-védelempolitikai szférájára, hanem gazdaságára, nemzetközi kapcsolataira és kultúrájára is hatással van, hiszen a Nasr által gyakran mélyállamként emlegetett keményvonalas, Ali Khamenei ajatollah vezette felsővezetés ezeket helyezi előtérbe a nemzeti érdek meghatározásakor. Az uralgó keményvonalas szemléletmód nemzetközi

1 Lásd Nasr R. Vali oktatói adatlapját, Johns Hopkins Egyetem School of Advanced International Studies (SAIS), 2026. <https://sais.jhu.edu/users/vnasr1>

2 Nasr, Vali: *The Shia Revival – How Conflicts within Islam Will Shape the Future*, New York, W. W. Norton Company, 2006. 287 p. ISBN 978-0393062113

elszigetelődéshez, gazdasági fiaskókhoz, korrupcióhoz és társadalmi elégedetlenséghez vezetett, részint a forradalom és az Irak–iráni háborúból leszűrt konfrontatív tapasztalatok, részint az IRGC hatalmi térnyerésének következményeként, amelyek militáns megoldásokat toltak az ország nemzeti biztonsági palettájának előterébe: az elötölt védelem és az ellenállás tengelye formájában, a ballisztikus rakéta- és drónarzenállal, illetve atomprogrammal kiegészítve. (Nasr, 2025.)

A könyv két részre és 11 fejezetre tagolódik: az első, *The Crucible of Revolution and War* az Iszlám Köztársaság kialakulását és politikai-stratégiai fejlődését elemzi, történelmi keretben; a második, *Khamenei and the Grand Strategy of Resistance* pedig az iráni nagystratégia Irak–iráni háborút követő alakulására és kortárs kihívásaira fókuszál.

The Crucible of Revolution and War

A könyv első része az iszlám forradalom és az Irak–iráni háború által meghatározott stratégiai identitást elemzi. A második fejezet az „esteqlal” (Nasr, 2025, p. 35.), azaz a függetlenség eszményét boncolja, amely Ruhollah Khomeini ajatollah narratívájában az ország történelmi tapasztalatai és megaláztatásai miatt egyaránt ideológiai mozgósítóerőként és az Amerika-ellenesség táptalajaként működött – nem véletlen, hogy az ajatollah személyesen ragaszkodott a függetlenség toposzának forradalmi kiáltványba foglalásához. (Nasr, 2025, pp. 35–36.) A 444 napos túszválság ideológiai indíttatása is ebből, a CIA korábbi iráni tevékenységéhez köthető nemzetbiztonsági előzményből táplálkozott. (Nasr, 2025, pp. 38–47.) Ebben a formálódó, fragmentált politikai környezetben az iráni külkapcsolatok baloldali eredetű, antiimperialista szemléleti rendszert is kaptak, amely máig hatással van a stratégiaalkotásra. (Nasr, 2025, pp. 52–55.)

A harmadik fejezet a klérus forradalmi hatalmi harcát elemzi. Az iszlám köztársaság a „társadalmi forradalom” (Nasr, 2025, p. 58.) intézkedéseinek keresztül lebontotta a korábbi gazdasági erőközpontokat, és az iszlám szocialista értelmezéséből eredő államosítással és vagyonúraelosztással a társadalom alsóbb rétegei körében szerzett népszerűséget. A szekuláris baloldal és az iszlamisták közötti hatalmi egyensúly végleges eltolódását a túszválság hozta el, a baloldallal szembeni politikai leszámolás pedig 1982-ben teljesedett ki, bebörtönzésekkel és kivégzésekkel. (Nasr, 2025, pp. 65–72., p. 114.) Az kor mindazonáltal meghatározó lenyomatot hagyott: a geopolitikai függetlenség és örökivetítés az iszlám elvekhez kötődő világi célokkal párosult. (Nasr, 2025, p. 59.)

A negyedik és ötödik fejezet az Irak–iráni háborút és annak nagystratégiai hatásait vizsgálja. Nasr ennek a konfliktusnak tulajdonítja a „sacred defense”, azaz a szent védelem stratégiai elem megjelenését, amelynek mozgósító erejéhez – a kerbelai csatára épülő síita narratíva mellett – a nacionalizmus és a háború honvédő jellege is hozzájárult. (Nasr, 2025, pp. 74–82.) Khomeini az iszlám univerzalizmus és a honvédelem narratívái között egyensúlyozott, amely a gyakorlatban még egy Izraellel közös titkos hírszerzési-katonai együttműködést is magában foglalt, a nyolcvanas években. (Nasr, 2025, pp. 110–112.) Az iraki csapatok kiűzése után offenzív jelleggel folytatott háború egy expanzionista precedenst is teremtett, amely ma is tetten érhető Irán regionális magatartásában, és amelyben az IRGC felemelkedése meghatározó szerepet játszott. (Nasr, 2025, pp. 83–91.) A hatalmas emberáldozatok erősítették a síita mártíromság-központú identitást, legitimálták a védelemfókuszú nagystratégiát, és radikálisan megerősítették a keményvonalas felsővezetésben az önellátás fontosságát, valamint a nemzetközi közösséggel szembeni bizalmatlanságot. (Nasr, 2025, pp. 79–83.)

Khamenei and the Grand Strategy of Resistance

A könyv második része a Khomeini halála utáni időszakra fókuszál. A hatodik fejezet a kilencvenes évek Rafsanjani–Khatami-korszakának reformista és keményvonalas irányvonalai közötti ketősséget tárgyalja. A normalizálódást és a gazdasági fejlődésen keresztüli biztonsággerősítést

képviselő elnöki vonal éles kontrasztot képzett a Khamenei vezette, az IRGC-re támaszkodó tengellyel, amely a szent védelem jegyében ideológiai ellenállást hirdetett a Nyugattal szemben, és ezt a küldetést belpolitikai autoritásának megerősítésére is felhasználta. (Nasr, 2025, pp. 130–154.)

A hetedik és nyolcadik fejezet Irán regionális törekvéseit mutatja be. Az előretolt védelem az Irak–iráni háború hadászati tanulságaira támaszkodik: Irán stratégiai magányában sebezhető, ezért nem engedheti meg, hogy ellenlábasaival saját határainál csapjon össze. Ennek jegyében az előretolt védelmi stratégia proxikon, szövetségeseken és partnereken keresztül az arab világba irányuló befolyásszerző tevékenységet jelent, amelynek részegységei az ellenállás tengelyébe tömörülnek, tevékenységük leginkább Irakban, Szíriában, Libanonban és Jemenben érhető tetten. Ezt az ellenállás tengelyének is nevezik, melynek fő célkitűzése az USA és Izrael regionális befolyásának letörése, amelyhez Irán a vallási kötelekeket, a kegyhelyek védelmét és az Iszlám Állam elleni harcban szerzett megbecsültséget egyaránt felhasználja. (Nasr, 2025, pp. 174–206.) A kilencedik fejezet az előretolt védelem gazdasági-politikai árára vetít fényt: a nemzetközi elszigetelődés, az ebből fakadó gazdasági nehézségek és a főként a fiatal Z generáció által képviselt politikai elégedetlenség egyre komolyabb kihívásgócot jelentenek az iszlám köztársaságnak. (Nasr, 2025, pp. 214–230.)

A tizedik fejezet az atomprogramot és annak stratégiai szerepét tárgyalja. A Pahlavi érából eredő, a 2000-es évek elejétől katonai elrettenő célúvá vált program kapcsán a fejezet részletezi a JCPOA körüli belső politikai súrlódást: a megállapodás eleinte sikert hozott a Rouhani vezette reformistáknak, ám Trump 2018-as kilépése visszaütött rájuk, a keményvonalasok pedig megerősítették azon narratívájukat, miszerint a Nyugatban nem szabad megbízni. (Nasr, 2025, pp. 231–256.) A fejezet emellett a Kínához és Oroszországhoz fűződő pragmatikus, de esetenként erősödő gazdasági-politikai és laza katonai együttműködést is taglalja, amelyben Nasr komoly kitérésre látott az elszigetelődésből – azonban ez komolyabb szövetségesekkel sem szolgált Iránnak, ahogyan azt a tizenkét napos háborúban tanúsított passzív orosz–kínai magatartás is tükrözi. (Nasr, 2025, pp. 258–262.; Wishnick & Waller, 2025.)

A „The Price of the Resistance” (Nasr, 2025, p. 264.) című zárófejezet az iráni nagysztratégia hátulütőit tárgyalja. A Trump által implementált „maximum pressure” nyomán foganatosított szankciók jelentős gazdasági visszaesést, inflációt és szegénységet eredményeztek, amelyet zömmel a középosztály szenved el. Khamenei ajatollah mindezt amolyan álsruhás áldásként jellemezte, és az „ellenállás gazdaságát” (economy of resistance) hirdette meg. (Nasr, 2025, pp. 264–267.) A gazdasági mutatók azonban azt tükrözik, hogy a koncepció nem a várt hatást hozta, a rezsimmel szembeni társadalmi elégedetlenség fokozódott, a 2022-es Mahsa Amini-féle zavargások tovább mélyítették a szakadékot a rezsim és a társadalom között. Mindez a 2024-es elnökválasztásokon is tükröződött, amelyek az eddigi legalacsonyabb részvétellel – országosan 40,6, Tehránban pedig csupán 11 százalékkal – zajlottak. (Nasr, 2025, p. 267.) A 2023. október 7. óta zajló folyamatok szintén komoly kihívást jelentenek az előretolt védelmi koncepció hatásossága szempontjából, és társadalmi szinten is felvetik azt a kérdést, hogy az iráni nép nem fizet-e túl nagy árat a felsővezetés döntéseiért. (Nasr, 2025, pp. 264–280.)

A 2025. decembere óta végbemenő folyamatok azt mutatják, hogy a korábban pragmatizmusáról ismert iráni vezetés stratégiai mellékvágányra futott: az ellenállás tengelye és a ballisztikus rakéták nem bizonyultak hatékonyak egy tényleges fegyveres konfliktus során, az atomprogram is veszteségeket szenvedett, a társadalmi elégedetlenség pedig a tetőfokára hágott. (Ramzy, 2026.) Az ország stratégiai mozgásterét minden kétséget kizáróan beszűkült, és erősen kérdéses, hogy a tárgyalóasztalnál ülő vezetés melyik irányba fog elindulni – ám ezt, illetve a február vége óta dúló fegyveres konfliktust a könyv már nem tárgyalja.

Ajánlás

A könyv kiváló betekintést kínál az Iráni Iszlám Köztársaság politikatörténetébe, stratégiaalkotásába és védelempolitikai szemléletmódjába, illetve ezek kihívásaiba. Pontos hivatkozási rendszerével és részletes elemzéseivel az olvasmány remek kutatási anyagként szolgálhat a nemzetközi kapcsolatok, nemzetközi biztonság- és védelempolitika, politikatudományok és a Közel-Kelet iránt érdeklődőknek. A könyv az Iránt kutatók körében széleskörű elismerést váltott ki, viszont, sajnálatos módon, a 2025. májusát követő események miatt mára már kissé elavult, így megérné egy újabb kiadás keretében frissíteni. Ettől függetlenül viszont hatalmas tudományos értéket képvisel.

Mezővári Magor

FORRÁSJEGYZÉK

- Golkar, S. (2025, October 30). *Humiliation and Transformation: The Islamic Republic After the 12-Day War*, Foreign Policy Research Institute.
<https://www.fpri.org/article/2025/10/humiliation-and-transformation-the-islamic-republic-after-the-12-day-war/>
- Nasr, R. Vali (2025). *Iran's Grand Strategy*. Princetown, Princeton University Press, 2025.
- Ramzy, R. E. (2026, January 29). *Iran at a Strategic Breaking Point*. The Cairo Review of Global Affairs.
<https://www.thecairereview.com/essays/iran-at-a-strategic-breaking-point/>
- Széf, F. (2026, January 27). „*Irán kénytelen lesz tárgyalni, ha a Nagy Armada megérkezik*” – reméli Trump. Euronews; euronews.com.
<https://hu.euronews.com/2026/01/27/iran-kenytelen-lesz-targyalni-ha-a-nagy-armada-megerkezik-remeli-trump>
- Wishnick, E., & Waller, J. G. (2025, July 8). *Russia and China Respond—or Don't—to the 12-Day War in Iran*. @CNA_org; CNA.
<https://www.cna.org/our-media/indepth/2025/07/russia-and-china-respond-to-the-12-day-war-in-iran>